

DİNÎ VE TOPLUMSAL BOYUTLARIYLA
CİNSİYET

Tartışmalı İlmî İhtisas Toplantı

21-22 Mayıs 2011

Üsküdar Belediyesi

Çamlıca Sabahattin Zaim Eğitim ve Kültür Merkezi

Büyük Çamlıca – Üsküdar / İstanbul

İstanbul 2012

TOPLUMSAL CİNSİYETE İLİŞKİN TOPLUMSAL SORUMLULUĞUMUZ

Fatma BENLİ*

Kadınlar ve erkeklere toplumsal olarak yüklenen roller ve sorumlulukları ifade eden toplumsal cinsiyet¹ ile ilgili bu derece önemli bir konuda, özellikle ilahiyatçılar olarak çalışma yaptığımız için öncelikle teşekkür ediyorum. Ben tebliğlere ilişkin konunun akademik boyutundan² ziyade avukat

* Avukat, İstanbul Barosu.

¹ ÖZgrup (Özgün Fikirler İnisyatifi) ve HEKVA (Hanımlar Eğitim ve Kültür Vakfı)gerçekleştirdiği bir çalışmada ifade edildiği üzere BM kurumlarının farklı tanımları olsa da, toplumsal cinsiyet 3 ana unsuru içermektedir:

- i) "Gender" biyolojik değil, sosyal bir kavramdır,
- ii) "Gender" in inşası kompleks bir yapıdır. Gender; kültürden, kadın ve erkekten oynaması beklenen rollerden, bu roller arasındaki ilişkilerden, toplumun bu rollere verdiği değerlerden etkilenmiştir,
- iii) "Gender" in muhtevası ve mânâsı kültürler arasında, kültürün kendi içinde ve zamana bağlı olarak çeşitlilik gösterebilir.

Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığına Bağlı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ise; "Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın ve erkeğin, kamusal ve özel alanın her düzeyinde eşit fırsatlar, haklar ve sorumluluklara sahip olması, kadın ve erkeğin eşit oranda görünür, güçlü ve eşit katılımında olmasının sağlanması" olarak tanımlamaktadır.

² Toplumsal Cinsiyet (Gender): Farklı kültürde, tarihin farklı anlarında ve farklı coğrafyalarda kadınlara ve erkeklere toplumsal olarak yüklenen roller ve sorumlulukları ifade eder. Toplumsal cinsiyet kısaca, sosyal yönden kadın ve erkeğe verilen roller, sorumluluklar olarak tanımlanır. Hepimiz dünyaya kız ya da erkek olarak geliriz. Bu bizim seçtiğimiz bir şey değildir. Hangi kültürde, çağda yaşarsak yaşayalım, kız ya da erkek olarak doğmak, tıpkı ölümlü olmak gibi, biyolojik varlığımızın bir niteliğidir. Ancak daha doğum öncesinde kız bebeklerin eşyaları için pembe, erkek bebeklerin eşyaları için mavi rengin tercih edilmesiyle başlayan süreç, erkeklerin ve kadınla-

ve aktivist olarak karşılaştığım olaylarla ilgili, bu konudaki algıların fiili hayatımızdaki yansımalarına ilişkin görüşlerimi paylaşmaya çalışacağım. Öncelikle hepimiz biliyoruz ki hayat boşluk kabul etmiyor, boş bırakılan ya da gerektiği şekilde doldurulamayan alanlar, yaygın kültürün etkisi ile hızla istila ediliyor. Meselâ, şirin sempatik bir televizyon sanatçısı aniden ölüyor ve zihnimizde kalan son yaptığı yarışma nedeni ile “*artık cennette meleklerle dans eder*” ifadeleri oluyor. Halen çocuk dizilerinde eski bölümleri yayımlanan evli iki yaşında çocuk sahibi bir kadının o gece tanıştığı bir erkeğin evinde ne aradığı ya da bir erkeğin evli bir kadınla ne işi bizi çokça etkilemiyor. Gerçekte bu tarz basit gibi görülen olaylar, değer yargularımızın ne derece değiştiğini ortaya koyuyor.

Dün tanıdıklarımıza sevdiklerimize asla konduramayacağımız pek çok husus, bu gün en yakınlarımız için hayatın gerçeği haline geldi. Kabul etsek de etmesek de televizyon kültürü hayatlarımıza nüfuz etmiş şekilde, çocuklarımız bu karakterleri rol model olarak benimseyerek onlara özeniyorlar. Belli bir ahlâkî ve kültürel yapıya sahip olan biz büyükler bile “*bu durum hayatın gerçekleridir, olabilir*” tarzı bahanelerle pek çok ahlâkî zaafı meşrulaştırıyoruz.³ Gerçekte İslâm’ın cevaz verdiği pek çok alışkanlık din ya da gele-

rın yapabileceği işler konusunda da yapay ayrımlar üretir. Bu çerçevede erkek cinsiyeti ile kadın cinsiyeti arasında toplumsal yaşama katılma düzeyi açısından farklılıklar oluşur. Sayısal bakımdan eşit olmakla beraber iki cinsin toplumsal alanda temsilîyetleri farklılaşır. Kadın cinsiyeti daha çok ev gibi özel alandan kalırken, erkek cinsiyeti dışarıda her türlü kamusal alanda kendini ifade eder. Çalışma yaşamından siyasete, sivil toplum örgütlenmesinden eğitime kadar her türlü kamusal alanda iki cins temelindeki bu görünüm toplumsal cinsiyet eşitsizliğini oluşturur.

³ Bazı psikologların araştırmalarında ortaya konduğu üzere şiddet ya da cinsellik deneyimlerinde televizyon “seyirci olay karşısında duyarsızlaştırıyor akabinde normalleştiriyor” Bkz. Sennett, Richard; *Ten ve Taş* (çev. Tuncay Birkan), Metis Yayınları, İstanbul, 2008, özellikle s. 11 ve 12 sayfadan naklen Robert Kuzey ve Mihaly Csikszentmihalyi, *Television and the Quality of Life; How Viewing Shapes Everyday Experiences* (Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1990), 175. Hugo Munsterberg, *The Film; A Psychological Study: The Silent Photoplay in 1916* (New York: Dover Publications, 1970;1916), 95, 82.” Örneğin 2000 yılı öncesi evlilik dışı çocuk sahibi olan kadınlar ilgili toplumsal algımız çok farklı iken, şu an iyi yetişmiş, sağduyulu sadece duygularına söz geçirememiş üstelik sevgisinin arkasında olduğu için takdir edilen ev kızları ile ilgili düşüncelerimiz farklı olabiliyor. Daha önce öpüşme sahnesinde televizyon kapatılırken günümüzde çok daha uçuk örneklerde sadece başın çevrilmesi ile iktifa edilmesi de bunun ayrı bir örneği. Böyle olunca komşunun kızının, kendisini eve bırakan erkek arkadaşı ile öpüşerek vedalaşması çok anormal gelmiyor.

nekler adına engellenirken insanlar dinden kaçıp tamamen gayri ahlâkî bir yaşantıya sürükleniyorlar.

Kadınlar denge gözetmeyen ve temelde erkeklere hizmet etmek için yaratıldıkları anlayışına dayanan bastırıcı gelenekten kaçabilseler bu sefer kendilerine modernitenin kuralları dayatılıyor. Bu normlardan biri ile hiçleştirilen kadın, gözünü diğerinde açarken bu sefer tamamen farklı norm sistemi ile biçimlendirildiğinin farkına bile varmıyor.⁴

Bu noktada her şeye toptan karşı çıkmak ya da tümünden kabullenmek yerine kendi kurallarımızı koymak ve neden kabul ya da ret ettiğimizin altını iyi doldurmak zorunda olduğumuzu düşünüyorum.

Eğer biz kadının toplumsal rolü "anne ve eş" olmaktan ibaret olan, kadını "nazik narin hassas ancak bir o derece korunmaya muhtaç zayıf varlıklar" olarak görmeye devam edersek, bu güç savaşında maalesef kaybeden bizim değerlerimiz olmaya devam edecek. Eş ve anne olmak elbette çok önemli bir toplumsal rol. Çocuk sahibi olmak, hem kadın hem de erkek için yaşamın en büyük mutluluğu, ancak kadının tek varlık sebebi mi? Kadının toplumsal rolü anne ve eş olmakla sınırlandığında, "anne ve eş olmayan kadınları hangi karede değerlendireceğimiz" sorusu, bu algının tekrar düşünülmesini gerektirmektedir.

Kadını ikinci plana alan sanki Kur'ân'ı Kerim, erkeklere inmiş, "İslâm'da kadın" kitaplarında da kadına ayrılan yerler açıklanıyormuş zehabıyla davranmak, kadın haklarına ilişkin çalışmaları kadının erkeğe ait olan alana müdahalesi olarak değerlendirmek, örneğin çalışan kadınları erkeğin iş imkânını elinden alan ve sadece süsü için beyhude uğraşanlar olarak nitelendirmek ve her türlü hak talebini "feministlik" olarak nitelendirmek şu an yaşadığımız sorunu çözümüyor. Sonuçta Peygamberimizin bazı eşlerini savaş meydanına götürdüğü, Hz. Ayşe ile koşu yarışması yaptığı⁵, Hz. Hatice'nin

⁴ Bu örneği özellikle küçük yerlerde yetişip büyük kentlere okumaya giden ya da büyük mekânlarda çalışan genç kızlarda görmek mümkün. Bu kişilerin ahlaki yapıları ve İslâmî anlayışları değişirse de genel olarak kıyafet biçimleri de değişiyor. Saçları açık ancak havah! olmayan, uzun kollu kıyafet yada uzun etekler giyen kadınlar ise paspal! dağınık nitelendirilmesi ile hizaya getirilmekteler. Genel olarak topluma bakıldığında bir sene önce tuhaf karşılanan giyim tarzının, ertesi sene moda olduğunda yaygın olarak kullanılmaya başlaması bunun bir örneği.

⁵ Geçtiğimiz yıllarda Talibanın çarşafı ile koşu yarışmasına katılan kadınlara ağır cezalar vermesi ya da modern! Türkiye'de yaşayan bizlerin bir devlet reisinin çarşafı

tacir olduğu, Hz. Ayşe'nin fıkıhçı olduğu düşünüldüğünde "İslâm'da kadının yeri evidir" söyleminin ne derece doğru olduğunun ya da sabahtan akşama televizyon izlenen evlerde sürdürülen yaşamın ne derece İslâm'a uygun olduğunun muhasebesinin iyi yapılması gerekiyor. Aksi durumda korkarım ki yeni neslin peygamberimizin hanımlarını değil, çok daha canlı hayatları olan televizyon dizilerindeki karakterleri örnek alması kaçınılmaz olacaktır. Bu durumda bir taraftan aileyi korumaya çalışırken, onun içeriğini tümünden kaybedeceğiz.⁶

Bilindiği üzere toplumsal cinsiyeti, belirli bir toplumsal cinsiyet yapısının biyolojik cinsiyet farklılıklarına atfettikleri anlamlar olarak tanımlamak mümkün. Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkekliği sosyal olarak yapılandıran özellikler olarak tanımlanır. İnsanlar dişi ya da erkek olarak doğarlar ancak daha sonra kadın veya erkek olma ile sonuçlanacak, kız ya da oğlan çocuk olmayı yetişirken öğrenirler. Bu yüzden toplumsal cinsiyet zaman içinde gelişen ve değişen bir kavramdır. Kültürden kültüre ve zaman içinde farklılık gösterir⁷. Bu noktada yaşadıklarımızın ne kadarının din ne kadarının kültürden kaynaklandığının cevabı, kanaatimce çok önemlidir.

Zira şu anki uygulamada kadınlar, ne dinin ne de modern toplumda hukukun getirdiği koruma mekanizmalardan yararlanabilmektedir. Türkiye ne kadar çok kadın haklarından çağdaşıktan bahsederse bahsetsin, fiili durumda kadınların, eğitim, çalışma, karar verme, fırsatları kullanma, hizmetlere ulaşmada ciddi ayrımcılığa maruz kaldığı bir gerçek. Üstelik toplumumuzda kadının, ikincil bir varlık olarak görülmesi ve tabi olma durumu konuma göre bazen açık bazen kapalı şekilde kendini göstermektedir. En basitinden erkeklere "karı gibi davranmamak" öğretilirken, kadınlara erkek gibi davranmamak öğretilmemektedir. Çünkü bu onlar için utanç vesilesi değildir. Bu sistemde erkeklere iyi şeylerin erkeksi, değersiz şeylerin ise kadınsı olduğu aş-

eşi ile beraber koşu yarışması yapmasını hayal dahi edemeyişimiz, bu örneğin ne derece önemli olduğunu gösteriyor.

⁶ Aile toplumun en temel birimidir. Biz kadın meselesini geri planda bıraktığımızda, aslında aile içindeki çocukları kaybetmiş oluyoruz. Annesinin dayak yeme nedeni İslâm'ın buna cevaz vermesi ile açıklanan bir kız çocuğunun bundan nasıl etkileneceği sorusu buna basit bir örnektir.

⁷ T. Türmen, *Toplumsal Cinsiyet Ve Kadın Sağlığı* içinde: Akın A, editör. "Toplumsal cinsiyet, sağlık ve kadın", Hacettepe Üniversitesi Yayınları; 2003. p.3-16.

lanmaktadır.⁸ “Karı gibi davranma”, “karı gibi kaçma”, “karı gibi dönecek olma” “karı gibi sızlanma” gibi örneklerle erkekler, birbirlerini kadınlaştırarak ezemektedir.⁹ Aynı şekilde kadınların da kullanmakta beis görmediği “Erkek gibi kadın” ifadeleri gibi kadınlar için iyi olumlanacak durumlar, erkeklerle kıyasla görülmektedir.

Üstelik Türkiye, temelde algılarla ilgili olan bu sorunun çözümünü, salt mevzuatı değiştirmekte arıyor. Kadın erkek fiili eşitliğini sağlamak zorunda olan uluslar arası sözleşmelere taraf olduğu için¹⁰ kadın erkek eşitliğini sağlamak üzere 2002 yılı sonrası süreçte yasalardaki kadınlarla ilgili pek çok madde revize edildi. 2004 yılında “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.” ifadesi Anayasa’ya eklendi. 2010 Anayasa değişikliklerinde pozitif ayrımcılık Anayasa’da yer almaya başladı. Gerçekte gelinen son noktada 2007 yılı sonrası AB Üer-

⁸ Pınar Selek, “Akıllı ol”, İçinde: Nil Mutluer, editör. *Cinsiyet Halleri Türkiye’de Toplumsal Cinsiyetin Kesişim Sınırları*, Varlık Yayınları, İstanbul 2008, s. 227.

⁹ Gerçi bu bakış açısından “Erkekler, her şeyden önce, ailenin geçiminden sorumlu kabul edilirler. Erkeklerin böylesine güç bir rolü üstlenmeleri, onların hayatın güçlükleri karşısında endişeye kapılırsalar bile bunu başkalarıyla paylaşamamalarına yol açar. Çünkü ailenin geçindirilmesi, bir erkeğin cinsiyet rolünün bir parçasıdır ve bu rolü üstlenmeyle ilgili sorunlar, onun cinsiyet rolünü gereği gibi yerine getirememesi anlamına gelebilir.” Aslında erkeğe bu derece ağır bir yük verilmesi sürekli kendisini ispatlaması gereken bir konuma düşmesine ile sonuçlanıyor. Bu yükün altında kaldığında ise ayrıca agresifleşiyor. Yine belirtildiği üzere erkek sürekli erkekliğini ispatlamak zorunda, “yeterince erkek olmak” bir kere elde edip kazanabilen bir husus değil, başışlanan bir şey olduğu için geri alınabilir (Pınar Selek, a.g.m., s. 229, 13 dipnottan naklen, Tayfun Atay, Erkeklik En Çok Erkeği Ezer, Toplum ve Bilim 101, 2004, s. 176)

¹⁰ Türkiye 1985 yılında Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme(CEDAW)’sini imzaladığında, kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın sonlandırılması ve sözleşmede tanınan hakların (eğitim, çalışma, seçme seçilme haklarını kullanma, kanun önünde erkeklerle eşit haklar sağlama, siyasal, ekonomik hukukî ve kültürel alanlarda ve iç hukukta tedbirler alma, kadın istismarı ve fahişeliği, ülkenin siyasal ve kamusal yaşamında kadınlara karşı ayrımı önlemek üzere önlemler alma, sağlık bakım hizmetleri, sözleşme hükümetlerinin kırsal kesim kadınlarına uygulanmasını sağlama, evlilik ve aile bağları arasında ayrımı önleme yükümlülüğünün), tam olarak gerçekleştirilmesini amaçlayan gerekli her türlü tedbiri almayı taahhüt etmiştir.

leme Raporlarında ifade edildiği üzere, Türkiye’de cinsiyet eşitliğini teminat altına alan yasal çerçeve mevcuttur.¹¹

Ancak kadınlarla ilgili istatistikler somut rakamlar, kâğıt üzerinde var olan sözleşme ve yasalarda yazılı olarak güvence altına alınan hakların fiilen uygulama alanı bulmadığını gösteriyor. Ekonomik katılım ve fırsatlar, eğitim düzeyi, sağlık ve siyasî güç açısından kadın ve erkek arasındaki fark Türkiye’de belirgin düzeydedir. Gayr-i safi yurt içi hasılaya (GSYH) göre dünyanın en büyük 17’nci ekonomisine sahip olan Türkiye, Dünya Ekonomik Forumu’nun gerçekleştirdiği 2009 yılı *Dünya Cinsiyet Haritası indeksinde*¹² toplam 134 ülkeden 129. sırada gelmektedir.¹³ Türkiye cinsiyet temelli eşitsizlikler açısından Avrupa Birliği ve Birliğe adaylıkları kabul edilmiş ülkelerden, hatta Türkiye’nin siyasî gelişmişlik düzeyine sahip olmayan pek çok İslâm ülkesinden geri kalmış durumdadır.¹⁴ *Sadece kadınlarla ilgili rakamlara bakmak dahi söylemlerle ya da kâğıt üstündeki hakların yeterli olmadığını ortaya koyuyor. Bu konuda dinin ne söylediğini bilmek ve anlatmak durumundayız.*

Sonuçta çağdaş! ve insancıl! bir dünyanın bin bir çeşit normu ile sürekli sigaya çekilen, eğitilen, cezalandırılan Müslümanlar için “toplumsal cinsiyet” mese-

¹¹ Türkiye için AB İlerleme Raporu 2007 (Kadın) ve Avrupa Komisyonu, 2009 yılı Türkiye İlerleme Raporu.

http://www.ihb.gov.tr/english/turkey_progress_report_2009.pdf

¹² Cinsiyet eşitliği durumu ülkenin gelişmişlik ya da refah düzeyine ilişkin değildir. Eğitim, çalışma, sağlık ve karar mekanizmalarına cinsler arasındaki katılım oranlarına göre tespit edilir.

¹³ Türkiye cinsiyet eşitliğinde sınıfta kaldı, 29.10.2009,

<http://www.euractiv.com.tr/abnin-gelecegi/article/turkiye-cinsiyet-esitliginde-sinifta-kaldi-007541> Türkiye 2006 yılında Dünya Cinsiyet Haritasında 115 ülke arasında 105. sırada gelmekteydi. 2007 yılında 128 ülkeden 121, 2008 yılında ise 130 ülkeden 123.

<http://www.weforum.org/en/Communities/Womenn>

[%20Leaders%20and%20Gender%20Parity/GenderGapNetwork/index.htm](http://www.weforum.org/en/Communities/Womenn/LeadersandGenderParity/GenderGapNetwork/index.htm)

¹⁴ ESI(European Stability Initiative): “Sex and Poker in Turkey Feminism Islam and the Maturing of Turkish Democracy”, Berlin İstanbul, 2 Haziran 2007, http://www.esiweb.org/pdf/esi_document_id_90.pdf İnsani gelişim endeksi değeri oranında OECD bölgesi içinde son sırada olan Türkiye 'insanî gelişmişlik endeksinde 155 ülke arasında 79. sırada yer almaktadır.

<http://www.weforum.org/pdf/gendergap/report2009.pdf>

lesi önemli sopalardan birisi haline gelmiş durumda¹⁵ Bu noktada İslâm ve cinsiyetçilik konularını gücümüz yettiğince açıklığa kavuşturmanın, dindarlar olarak hepimizin görevi olduğu kanaatindeyim. Zira boşanmalar, ailelerin parçalanması ile sonuçlanan bir vakıa mevcut. Belirttiğim üzere hayat boşluk kabul etmiyor, biz bu boşluğu doldurmadığımız müddetçe gayri ahlâkî durumlar, bu boşluğun yerine geçiyor. Kadınlar bir uçtan başka bir uca savruluyor ve dengeyi sağlamak mümkün olmuyor.

Nitekim Kur'ân-ı Kerim'in mevcut sistem içinde kadınların durumunu temelden değiştirecek derecede bir reform içermediği¹⁶, ancak kadınların durumlarının iyileştirilmesini ve yine mevcut koşullar içinde adaletin sağlanmasını öngördüğünü beyan eden ilahiyatçılar bulunmaktadır. Buna göre, Kur'ân'da bireysel özellikleri ile kendisine yer bulan, Hz. Meryem, Sêbe Melikesi, Firavunun karısı gibi örnekler bulunmaktadır.¹⁷

Hz. Ayşe, peygamberimizin vefatından sonra ümmetin ihtilafa düştüğü konularda akıl danıştığı, fetva aldığı bir kadındır. Nitekim ilk müslümanın bir kadın olması, bazı kadınların kocalarından önce Müslüman olarak onlardan ayrılmaları ve Medine'ye hicrete etmeleri, kendilerini Kur'ân'ın mesajı verilen özne olarak hissetmeleri ve bundan cesaret almaları bu noktada önem arz etmektedir. Bu görüşte fitrat temelli söylem, pek çok yaklaşımda olduğu gibi, tamamlayıcı cins model üzerine kurulup, kadın ve erkeğin geleneksel rollerini destelemektedir. Buna göre kadınların eşitliğe ihtiyacı yok, zira kadınlara zaten İslâm haklarını vermiştir, bu haklara göre kadın ev kadını bile olsa ev işi yapmak, hatta istemediği takdirde çocuklarını emzirmek zorunda değildir, erkekler ailenin geçimini temin ile yükümlüdür, onların yükü de hayli ağırdır, "erkeğin en hayırlısı ailesine karşı iyi davranandır" hadisi gereğince eş ve çocuklarına iyi davranmak zorundadır. Buna karşılık kadınlarda günah olmayan istekleri kapsamında kocalarına itaat

¹⁵ Hidayet Şefkatli Tuksal, Türkiye'de Müslüman Kadının Değişen Halleri, İçinde: Nil Mutluer, editör. *Cinsiyet Halleri Türkiye'de Toplumsal Cinsiyetin Kesişim Sınırları*, Varlık Yayınları, İstanbul 2008, s.32,

¹⁶ Kur'ân-ı Kerim'de örneğin kölelikte yasaklanmamıştır ancak tedricen azaltılmaya çalışılmıştır. Bu gün kimse Kur'ân-ı Kerim'de kaldırılmadığına göre köleliği meşru saymazken, sürekli değiştirilen metresler için "dini nikâhlım size ne" denmesi de ayrıca düşünülmesi gereken bir konudur.

¹⁷Tuksal, agm, s. 33.

etmek ve onları "razi" etmekle yükümlüdür. Bu noktada eşitlik yerine adalet talebi daha anlamlı olmaktadır.¹⁸

Yalnız bu noktada sorunlu olan husus, İslâmî pratikleri yerine getirmeye çalışan kadınların dini referansları nedeniyle modern hukuk düzeninin sunduğu hakları kullanmadıklarında, *İslâm'ın kendilerine getirdiği güven-celerden de mahrum kalmasıdır*. Erkeğin adalet vasfını uygulamadığı, evi iktidarını perçinlediği bir alan olarak gördüğü bir ortamda "*kadının İslâm'a göre benim emzirmeme hakkım bile var*" demesinin, hangi toplum katmanı olursa olsun, "*kadın 7 gün 24 saat erkeğe hizmet etmelidir*" bakış açısı tamamen hâkim olduğu bir toplumda pratik bir karşılığı bulunmamaktadır. Aynı şekilde günümüz dünyasında kadınların değil, İslâm'ın öngördüğü miras hakkını genel olarak kırsalda tek bir tarla ile miras dışı bırakıldıkları ya da mirasın paylaşılmaması için yakın akrabaları ile evlenmek zorunda bırakıldıkları durumlarda yaşanan soruna bir çözüm yolu bulmamız gerekmektedir.

İslâm'ın dört evliliğe cevaz vermesi, iki kadın şahitliği, yarı miras payı alması gibi durumları açıklarken dönemin koşullarının ortaya konmaması, İslâm'ın, kadını geri plana atan, erkeğinin yarısı kadar değer veren bir din olarak algılanmasına neden olmaktadır. Kadın aleyhindeki yorumların Kur'ân'dan mı yoksa Kur'ân'ın erkek egemen yorumundan mı kaynaklandığını açıklığa kavuşturmak durumundayız. *İslâm mesajı doğrudan insana mı hitap ediyor, salt erkeklere mi?* Kanaatimce bu sorunun cevabı kilit noktayı teşkil etmektedir.

Meselâ, yine bir çalışmada da beyan edildiği üzere, Peygamberimizin kendisinden çok daha önemli ailelere rağmen lider olması toplumdaki hiyerarşileri alt üst etmiştir. Aynı şekilde İslâm, köle ile sahibini eşitleyen bir sistem getirmiştir. Kadın ve erkek Müslümanların toplu olarak namaz kıldığı Mescid-i Nebevî, günümüz *Türkiyesi'nde devasa camilerde kalın perdeler arasında kadınlara bırakılmış ufak mekânlar bu konuda bakış açısının farklılığını göstermektedir*. Mescid-i Nebevî'de kadınlar arada perde olmaksızın cemaatle namaz kılabilir, peygamberimizin konuşmalarını dinliyor, sorular sorabiliyor, hatta cami içinde küçük bir çadır kurarak itikâfa girebiliyordu.¹⁹ Ayrıca peygamberimizin toplumsal ve siyasal desteğe ihtiyacı olduğu Mekke ve hatta Medine döneminde sadece erkeklerden değil, kadınlardan da belli il-

¹⁸ Tuksal, agm, s. 39.

¹⁹ Tuksal, agm, s. 34.

kelerin kabulü üzerinden biat alınmıştır.²⁰ Bu da siyasî anlamda da kadınların ayrı bireysel varlıklarının önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.²¹ Şu an Türkiye'de bir kadının camide itikâfa girmesi tahayyül edilemeyeceğinden tarihî gerçeklerin önemi bulunmaktadır.

Aynı şekilde kız çocuklarının diri diri toprağa gömüldüğü ve daha önce kız çocuklarına hiç miras payı verilmediği bir toplumda, kadının miras hakkı verildiğini anlatamadığımızda ya da İngiltere'de 19. yüzyılın ortalarında bile kadınların babalarının ve kocalarının mülkü sayıldığını, 1882 yılına kadar mülk edinme ve işletme hakkından yoksun olduğunu bilmediğimizde, "*senin zaten paraya ihtiyacın yok sana kocan baksın denilerek*" ikiye karşı bir miras payı verilmemektedir. Bu nedenle karşılaştırmalar kanaatimce önemli. Zaten bu gün halen İslâm toplumlarında erkeğin eşi yerine oy kullanması ya da kadınlara araba kullanılmaması gibi olaylar halen devam ediyor. İran'daki halka polislerin arabaları durdurarak kadınların başlarını örtmesine müdahale edeceği ve hatta dışarıda köpek gezdirenlere, sokakta oje kontrolü yapacağı ifade ediliyor.²² Bunlar ya da Avrupa'da yaşayan Türk göçmelerin eş ya da kızlarını sokak ortasında boğazlarını kestiğine ilişkin haberler yayıldıkça, insanlar din dışı daha rahat daha sorumsuz bir alana kayıyorlar. Çünkü hayatlarımızda bir denge yok. Bir nevi dini aldık, kabul ettiğimizi deklare ettik ancak evlerdeki misafir odaları gibi en güzel eşyalarla bezediğimiz hürmet ettiğimiz ama çokta kullanmadığımız bir alana hapsettik. *Bence tamda bu nedenle uygulamaların ne kadarının dinden, ne kadarının*

²⁰ 1832 yılında demokrasinin beşiği kabul edilen İngiltere'de kadınların oy vermesinin yasaklanması, gerçekte anlayış farkını göstermektedir.

²¹ (Tuksal, agm, s. 34) Gerçekte günümüzdeki toplumsal bakış açısı, halen siyasetle ilgilenme ve yönetmeyi, erkeklerin doğal, yani doğuştan gelen hakkı ve işi saymaktadır. Bunun en basit göstergesi, partilerde erkek kolları değil, kadın kolları olmasıdır. Çünkü erkekler doğal üyedir, ayrı bir faaliyet alanına ihtiyaçları yoktur kadın kollarının mantığı kadınların bir kol oluşturarak erkeklere yardımcı olmasıdır. Aynı şekilde siyasetteki erkek egemen yapı yükselmelerine izin vermemektedir. Nitekim 1935-2007 tarihleri arasında 19 seçimde toplam 8899 erkeğe karşın 236 kadın milletvekili seçildi. (Çiğdem Aydın, "Kadın Tektiplendirme" Süreçleri, İçinde: Nil Mutluer, editör. *Cinsiyet Halleri Türkiye'de Toplumsal Cinsiyetin Kesişim Sınırları*, Varlık Yayınları, İstanbul 2008, s. 107)

²² Suudi Arabistan'da çıkan bir yangında itfaiyecilerin kadınlara dokunmadığı için pek çok kadının yandığı daha sonra buna dair bir yazı çıkartılarak itfaiye ve sağlık mensuplarının tehlike halinde kadınlara dokunabileceği daha yakın zamanda gerçekleşti.

dinin yanlış yorumundan kaynaklandığını, aksi yöndeki algılar değişene dek tekrar ve tekrar açıklamak durumundayız.

Kanaatimce kadın aleyhine olabilecek pek çok hadisin ağızdan ağza dillendirildiği bu ortamda peygamberimizin hiç bir eşine değil fizikî psikolojik şiddet uygulamadığı, kendi giysilerini kendi yamadığı, eşi Hz. Hatice vefat ettiğinde bir süre evlenmeyerek çocuklarını kendisi büyüttüğü gibi hayatından, kadınlarla ilişkilerine dair kesintilerin daha çok bilinmesini sağlamak durumundayız.²³ Peygamberimiz zaten fazlasıyla merhametli ve mütevazı, müşfik ve adaletli, eşlerine saygılı ve yardımcı bir eştı. Peygamberimiz ve Hz. Ebû Bekir yaradılış olarak merhametli olduğu için, belki Hz. Ömer'in kadınlara olan davranışları bize dinin bu konuda bireyi nasıl eğittiğinin göstergesi olabilir. Zira Hz. Ömer, yaradılıştan sert mizaçlı, Müslüman olmadan önce kendi kız çocuğunu o dönemin gelenekleri çerçevesinde diri diri toprağa gömen bir kişiydi. Ancak halife iken camide bir kadının kendisine "Allahın verdiği hakkı alamazsın ya Ömer" diyerek kendisine karşı çıktığı rivayet edilmektedir. Bu da kadınların devlet reislerinin toplantılarına katıldıklarını ve kendilerine karşı çıkabildiği, "a terbiyesiz kadın" denilerek ortamdaki dışlanmak yerine, Hz. Ömer'in ifadesiyle "doğru söyledi" denilerek adam! yerine konduğunu göstermektedir. Aynı şekilde Hz. Ömer devlet reisi iken, karısını kendisine bağırıldığı gerekçesi ile şikâyet etmeye gelen bir kişinin, kapıya geldiğinde Hz. Ömer'in de aynı konumda olduğunu duyarak geri geldiğini, o sırada kapıdan çıkan "Hz. Ömer'in kendisine neden geldin, neden gidiyorsun" diye sorduğu, aktarılan rivayetler arasındadır. Müslüman olmadan önce cevval ve sert kişiliği ile bilinen, hatta kız kardeşinin Müslüman olduğunu öğrendiği için onu elinde kılıç öldürmeye giden Hz. Ömer'in tutumu gerçekte, *sahabelerin fizikî ve sözlü şiddete olan tavrını göstermektedir.*²⁴

²³ Peygamberimizin eşlerinin sayısının yada Hz. Ayşe'nin yaşına dair spekülasyonların mı ve Hz. Hatice ile olan bu muazzam saygı ve hürmetin mi daha çok bilindiği sorusu buradaki ana problemi ortaya koymaktadır. Peygamberimizin 25 yaşında ilken dul olan 40 yaşındaki Hz. Hatice ile evlenmesi ve bu dönemde istese on kadınla evlenme imkânı varken Hz. Hatice vefat edene kadar evlenmemesi toplumun çok da haberdar olduğu bir hususu değildir.

²⁴ Sahabe kapısına geldiğinde Hz. Ömer kendisine bağırarak karısını dövüyor olsaydı, bu da aktarılırdı. Nitekim peygamberimizin hasır üstünde yattığını bal şerbeti içmeye yemin ettiği gibi aile içinde gerçekleşen pek çok olayı bildiğimiz göre, peygamberimiz herhangi bir eşine şiddet uygulaysaydı muhtemelen bundan da haberdar olurduk.

Türkiye gibi günde üç-beş kadının eş ya da erkek arkadaşları tarafından öldürüldüğü, Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü'nün resmî raporlarına göre evli kadınların %42'sinin fizikî şiddete uğradığı²⁵, ekonomik²⁶ ve sosyal

²⁵ Birçok kadın şiddeti ailelerini korumak için kabullenmektedir. Hacettepe Üniversitesi'nin yapmış olduğu Nüfus ve Sağlık Araştırması 2003 sonuçlarına göre kadınların %40'ı kocalarının kendilerini dövmesini kabullenmekte, daha da dikkat çeken ise genç kızların (15-19 yaş arası) %63'ü evlilik içinde bu tip olayların kabul edilebilir olduğunu ifade etmektedir.

* Acil yardım hattını arayan kadınlardan yüzde 57'si fizikî şiddete, yüzde 46,9'u cinsel şiddete, yüzde 14,6'sı enseste ve yüzde 8,6'sı tecavüze maruz kalmıştır. (KA-MER araştırması / 1999-2003 yılları arasında 1702 kadının telefon ile aranması ile gerçekleştirilmiştir)

* 1995'te başkent Ankara'daki gecekondualarda yaşayan kadınlar arasında yapılan bir araştırma, kadınların yüzde 97'sinin kocalarının saldırısına uğradığını ortaya koymuştur. (Türkiye'de Kadın 2001 / KSSGM Yayınları / Kadın Dayanışma Vakfının Araştırması)

* 1996'da orta ve yüksek gelir gruplarında yer alan ailelerle yapılan bir araştırmada, soruların başlangıcında kadınların yüzde 23'ü kocalarının kendilerine karşı şiddet kullandığını söylemiş, fakat belirli şiddet tipleriyle ilgili sorular sorulduğunda bu oran yüzde 71'e yükselmiştir. (Türkiye'de Kadın 2001 / KSSGM Yayınları)

*Başka bir araştırma, kadınların yüzde 58'inin yalnızca kocalarından, nişanlılarından, erkek arkadaşlarından ve erkek kardeşlerinden değil, kadın akrabalar da dâhil olmak üzere kocalarının ailesinden de aile içi şiddete maruz kaldığını tahmin etmektedir (Kadına Yönelik Şiddet ve Hekimlik Sempozyumu, Ankara Tabip Odası, 2002).

* Bir grup orta ve üst sınıf kadının yüzde 63,5'unun cinsel tacizin bir türüne maruz kaldığı bulgusuna ulaşılmıştır (Ü. Sayın, N. Ziyalar, & İ. Kâhya, "Sexual behaviour in educated Turkish women" -Eğitilmiş Türk kadınlarında cinsel davranış-, *Konferans Tebliğleri*, Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul, Eylül 2003).

* Bir araştırmaya göre, şiddet sonucu ölen 40 kadından 34'ü evde ölmüş, 20'si asılmış ya da zehirlenmiş, 20'sinde öldürüldüklerine dair kesin belirtiler görülmüş ve 10'u da ölmeden önce aile içi şiddete maruz kalmıştır. (Bütün, S. Sözen & M. Tok, "Evaluation of violence against women resulting in death" (Ölümlerle sonuçlanan kadınlara yönelik şiddetin değerlendirilmesi), *Konferans Tebliğleri*, Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul, Eylül 2003).

* Türkiye'nin kuzeybatısında yer alan Bursa şehrindeki halk sağlığı merkezlerinde yapılan bir araştırma, kadınların yüzde 59'unun şiddet kurbanı olduğunu ortaya koymuştur (N. Ergin & N. Bilgel, "Bursa İl Merkezinde Kadınlara Yönelik Şiddetle İlgili Durum Saptaması Araştırması", Uludağ Üniversitesi Ebelik Bölümü öğrencilerinin Bursa'daki araştırması, *Hemşire Dergisi*, Türk Hemşireler Derneği, 2001)

şiddetin²⁷ değişik şekillerinin oldukça meşru görüldüğü bir ülkede, “kadın hangi hallerde ve ne şekilde dövülür” tartışması yerine, peygamberimizin eşlerine olan davranışları, daha geniş halk kitleleri ile paylaşmayı hak etmektedir.

Sonuçta meşhur mutasavvıf ve din âlimleri eşlerinden eziyet çeken ancak bu eziyetlere pasif bir şekilde karşılık vermeden sabreden ve bu şekilde karısının eziyetine karşılık vermeden sabreden erkeklerin cennetle ödüllendirildiği hikâyeler İslâm nosyonunda erkek egemenliğin her zaman ve her koşulda norm olarak dayatılmadığını göstermektedir.²⁸ Kadın olmadan erkeğin, erkek olmadan kadının eksik kalacağı, anatomik, fizyolojik ve psikolojik olarak kadın ve erkeğin bütünleşerek beşeriyetlerini tamamlayabileceği açıktır.²⁹

Bu noktada söylemlerimizin, davranışlarımızın kaçta kaçının dinin emri olduğu, ne kadarının alışkanlıklarımızın ya da kendi heva ve hevesimiz olduğunun ayrımını iyi yapmak durumundayız. Unutmamalıyız ki kadını erkekten farklı ve eksik, ikincil kılan bir anlayış dini argümanlara gerçekleştirildiğinde çok daha fazla etkili olmaktadır. Kişisel bir ego tatmini, arkasına dini bir normu

* Mor Çatı'nın 1990 ile 1996 yılları arasında 1.259 kadın arasında yürüttüğü bir araştırma, kadınların yüzde 88,2'sinin bir şiddet ortamında yaşadığını ve yüzde 68'inin kocaları tarafından dövüldüğünü göstermiştir (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, *Geleceğim Elimde*, İstanbul, 1997).

http://www.gata.edu.tr/ureme_sagligi/toplumsal_cinsiyet.htm

* Ankara'da yapılan başka bir kadın araştırmasına göre, kadınların yüzde 64'ü kocalarından, yüzde 12'si ayrıldıkları kocalarından, yüzde 8'i birlikte yaşadığı erkeklerden ve yüzde 2'si de kocalarının ailesinden şiddet görmektedir. Yüzde 60'ı, kocalarının kendilerine tecavüz ettiğini söylemiştir (Antalya Kadın Danışma ve Dayanışma Merkezi'nin şiddete maruz kalan 190 kadınla yaptığı bir araştırma. 1995)

²⁶ Ekonomik Şiddet İsteddiği halde çalıştırmamak/işe yollamamak, zorla istemediği bir işte çalıştırmak veya zorla çalıştırmak, parasını almak ve geri vermemek, eline hiç para vermemek oldukça yaygındır.

²⁷ “Toplumsal İlişkileri Sınırlayıcı Şiddet: Ailesi, arkadaşları / komşuları ile görüşmesini yasaklamak, evden dışarı çıkmasını yasaklamak, gittiği her yere takip etmek, başkalarının önünde aşağılamak ve alay etmek, başkalarının önünde sık sık sözünü kesmek özel yaşam ve mahremiyet hakkı tanımamak, zorla evlendirmek, namus ve töre nedeni ile baskı uygulamak gibi” yalıtım yöntemleri çok yaygın olarak uygulanmaktadır.

²⁸ Tuksal, agm. s. 34.

²⁹ İskender Pala, *Kitab-ı Aşk*, İstanbul 2008, s. 47.

aldığında ciddi bir zulüm aracı haline dönüşebilmektedir. Kendisi her türlü gayrı ahlâkî yaşantıyı sürmekte beis görmezken, “yeriniz evinizdir, en iyi kadınlar eşine itaat eden kadınlardır” diyerek eşinin akrabalarına, komşularına dahi gitmesine izin vermeyip, toplumdaki yalıtılan kişilerin varlığı bunun basit bir örneğidir. İslâm kadın ve erkek için kurallar koymuştur ve her iki tarafında nefesine hâkim olma ve doğruyu yapma mükellefiyeti bulunmaktadır. Bütün ahlâkî değerlerin aşındığı bir ortamda “ben erkeğimi yaparım sen yapamazsın” bakış açısının oluşturduğu tahribat çok daha fazla olmaktadır.³⁰

Bu bağlamda tekraren ifade etmek istediğim üzere fırsatları kullanma, kaynakların ayrılması ve kullanımında, hizmetlere ulaşmada bireyin cinsiyeti nedeni ile ayrımcılığa maruz kalmaması/ayrımcılık yapılmamasını sağlamak en azından mevcut ayrımcılıklarının nedenini İslâm dini olmadığını ortaya koymak durumundayız.

Günümüz dünyasında kadınlara yönelik pek çok baskının kaynağının “din” gösterilmesi, özellikle dindarların üzerinde çok önemli görevler düştüğünü göstermektedir. Dinin bu konulardaki yorumunu ortaya koyamazsak, amiyane tabirle “ihale dinin üzerine kalmaktadır.” Kadına yönelik pek çok baskının din olarak gösterilmesi, baskının tarihselliği, çeşitliliği ve en önemlisi yaygınlığı konusundaki fikirleri devre dışı bırakarak pek çok kadının kendi bedeni ve emeği üzerindeki sömürüyü meşru görmesi ile sonuçlanmaktadır. Zira modern veya geleneksel toplumlarda erkeğe olabildiğince serbesti verilip, olumsuz davranışları “erkektir yapar” mantığı ile görmezden gelinmekte, kadın üzerine ise İslâm’ın öngörmediği yasaklar yüklenmektedir.

Meselâ, toplumsal cinsiyet ile ilgili bir çalışmada belirtildiği üzere “Kadınlara yüklenen en önemli toplumsal rol, analıktır. Kadınlar, toplumsal olarak desteklenmediklerinde ve güçsüz kaldıklarında, annelik rollerini de gereği gibi yerine getiremezler. Kadınlar, anneliğin yanı sıra, evin idaresinden de sorumludurlar.³¹” ifadeleri ya da bizzat Yargıtay kararlarında ifade edildiği üzere “Kadının, ev kadını olarak, evin yemek, temizlik gibi işlerini yapması ve çocukların bakımını üstlenmiş olması (2002 yılı öncesi) alınan mallarda hakkının olduğunun göstermez”

³⁰ Evlilik içindeki çocuklara duyulan şüphe ile yapılan DNA testlerinin gittikçe artması bu konudaki vahametini göstermektedir.

³¹ http://www.gata.edu.tr/ureme_sagligi/toplumsal_cinsiyet.htm

algısı³², kadını evde var olduğu müddetçe değerli kılmakta ve ev içi emeğini değersizleştirmektedir.

Sonuçta Türkiye gayri menkullerinin genel olarak %8'inin kadınlara ait olduğu bir ülke konumundadır. Bu da 1/3 pay dâhil miras haklarını almadığını, çalışan kadınların da paralarının kendilerinde kalmadığını, aile içindeki mülklerinin erkekler üzerine kayıt edildiğini göstermektedir. Bu noktada dinin bakış açısının ne olduğunun tespiti önemlidir. Çünkü boşanma halinde kadınlar ellerinde birkaç bilezik ve cüzi bir nafaka ile geçinmeye çalışırken³³, çoğu zaman erkekler evlilik içinde elde edilen mal ve mülkleri kullanmaya devam etmektedir. İslâm'ın kadına güvence olarak sağladığı mehri sadece formaliteden bir bilezik ya da babaya verilecek başlık parası haline dönüştüğünde, doğal olarak kadının güvencesi kalmamaktadır.

Aynı şekilde meselâ, 1 Ocak 2002 tarihinde değişen yeni Türk Medeni Kanuna kadar erkek, ailede evin reisiydi, yeni Medenî Kanun erkeğin aile reisi olma durumunu değiştirdi, eşlerin aileye ilişkin görev ve sorumluklarını eşit hale getirdi, her iki tarafa aileyi temsil etme hak ve yetkisi verdi, velayetin ortak temsiline hükmetti, bu durum kadın ve erkek rollerine ilişkin devletin özel bir tavrını göstermektedir. Bu noktada toplumsal hayatı düzenleyen bu hukukî konulara karşın dinin tavrı nedir?

Yine 2004 öncesi Türk Ceza Kanununda kaçırılan kadının evli ya da bekâr olması verilen cezayı değiştiriyordu. Bizzat yasa evli ve bekâr ayrımı yapmaktaydı. Meselâ, burada dinin bakış açısı nedir? Ya da yakın zamanda Hakim ve Savcılar Yüksek Kurulu, tecavüz sanığının evlenmesi durumunda cezanın kalkmasına dair bir öneride bulundu. Daha önce bu fiili işleyen örneğin beş kişinin biri mağdurla evlendiğinde, hiç biri ceza görmemekteydi. Bunun ne derece İslâm ile bağdaştığını bilmek zorundayız ki, "*erkeğin elinin kiri*" anlayışının dinden değil, kültürden kaynaklandığı ve toplumda meşrulaştırma aracı olamayacağı daha iyi anlaşılabilir. Sonuçta Kur'an-ı Kerim mağduru medenî durumu ya da cinsiyetine göre farklı düzenlenmemiştir. Bu nedenle günahlarımızın bedeli kadın ya da erkek olmamıza, evli ya da bekâr olmamıza göre değişmeyecektir.

³² Yargıtay 2. Hukuk Dairesi 2007/8774 Esas, 2007/9394 Karar, 06.03.2007 Tarih

³³ Genel olarak erkekler üzerindeki mallarını başkalarının üzerine geçirip kendilerini asgari ücretle çalışır gösterdiklerinden nafaka dahi almak ciddi sorun olmaktadır.

Aynı şekilde toplumsal cinsiyetle ilgili bir makale de "Kadınların çoğu çalışma hayatına yeterince katılamamaktalar. Kadınlar, toplumsal olarak "ev kadınlığı" ve "analık"ın uzantısı olan işlevleri yerine getirirler. Kadınlar ücretli çalışmaya katıldıklarında da, asıl sorumluluklarının ailelerine karşı olduğu düşünülür, bu nedenle de çalışma hayatında erkeklerle eşit kabul edilmeleri zordur. Aile sorumluluklarının ve anneliğin bir uzantısı gibi sayılan işler yaparlar: hemşirelik, hastabakıcılık, öğretmenlik, sekreterlik gibi"³⁴ ifadesini buna örnek göstermek mümkündür. Toplumdaki yaygın kanı aynı şekilde olduğu için örnek verdiğim bu husus, Hz. Hatice'nin nasıl olupta ticaret kervanları olduğu sorusuna açıklamamaktadır. Ayrıca burada kadın için biçilen rol, "neden hastabakıcı ve hemşire, niye doktor ya da hastane müdürü değil ya da niye sekreter patron değil ya da niye öğretmen müdür değil" sorusu önem arz etmektedir. Kadınlar, bu işleri yapmayı tercih etmeyebilirler. Çalışma saatlerinin uzunluğu eş ve çocuklarına yeterince zaman ayıramamaları, onları bu meslekleri seçmekten de alıkoyabilirler. Bu seçim gayet doğaldır. Ancak kadınların bu seçimi kendilerinin değil, kendilerine biçilen rol gereği yaptıkları algısı, dinden mi kültürden mi kaynaklanmaktadır? Zira bu durumda kadın, onun adına "daha iyinin dikte edildiği" bir birey olarak görülmektedir ki bunun örneğini zaten senelerdir başörtüsü yasağı ile yaşamaktayız. Kadının sınırları çizilenden fazla giyinmesi (başını örtmesi) ya da sınırları belirlenenden açık giyinmesi şeklinde kıyafet denetimi aslında kadının başkaları tarafından denetlenebileceğine, onlar yerine, onlar adına karar verilebileceğine ilişkin algının sonucudur.

Gerçekten din, kadını erkeğin denetlemesi altına mı vermiştir? Kur'an-ı Kerim'de "kadınları yoldan çıkmamaları için" zorlama görevi erkeğe mi verilmiştir. Bunların açıklığa kavuşturulması kadın ve erkek rollerini ortaya koyacaktır. Bu bağlamda "eğer Allah'tan başkasına secde edilecek olsaydı kadına kocasına secde etmesini emrederdim", hadisi önem arz etmektedir. Çünkü erkekler bununla kendilerini kadının üzerinde görmekte ve yaptıklarının meşruiyetini bununla sağlamaktadır.³⁵ Algılar kadın ve erkek arasında farklı kurallarının hüküm sürmesine sebebiyet vermektedir.

³⁴http://www.gata.edu.tr/ureme_sagligi/toplumsal_cinsiyet.htm

³⁵ En basitinden kadın dışarı da çalışsa da çalışmasa her dakika erkeğine hizmet etmesi ve evin ve çocukların para dışındaki tüm sorumluluğunu üstelenmesi beklenmektedir. Tek bir dakikada oturmadan saatlerde hizmet eden bir kadın, "elim bulaşıkta suyunu kendin alabilirsin" dediğinde "siz bizim kaburga kemiğimizden yaratıldınız, elbette hizmet edeceksin" cevabını alabilmektedir.

Burada ikiyüzlülüğün en basit örneği “kadının namus olarak görülmesinde” karşımıza çıkmaktadır. Bazı vakialarda tecavüz eden erkeği öldürmeyip, ailenin ismini lekelediği düşüncesiyle kızın öldürülmesi bu bakış açısındaki çifte standardı göstermektedir. Başka birinin kız kardeşine, eşine laf atan erkeği cezalandırmayıp, kadını dışarıdaki erkeği baştan çıkartan ve namusuna halel getiren kişi olarak gören anlayış, “temiz kadınlar ve temiz erkeklerden” bahseden Kur’ân-ı Kerim ile ne kadar uyum içindedir? Kur’ân-ı Kerim’de gayrı ahlâkî fiilin karşılığı kadın ve erkek için farklı düzenlenmediği gerçeğini günümüz dünyasında kaç kişi bunu içselleştirebilmektedir?

Aynı şekilde Türkiye’de yapılan araştırmalar ve istatistikler göstermektedir ki, kadınlar, eğitim olanaklarından erkeklere göre eşit biçimde yararlanamamaktadırlar. Türkiye beş milyondan fazla kadının okuma yazma bilmediği bir ülke konumundadır. “Kız çocuğuna yazmayı öğretme, sevdiğine name yazar” ifadesini halen kabul görmektedir. Bu durumda Kur’ân-ı Kerim’deki ilk âyet-i kerime olan “oku” emri sadece erkeklere mi indiğini kabul etmek gerekmektedir?

Burada anlatmaya çalıştığım üzere değişen koşullarda müslümanca duruşumuzu belirleyebilmek için bu tarz somut durumlara çözüm arayışını sürdürmek zorundayız. Zira kadını erkeğe tabi bir nevi ona bağlı olmadan var olmayacak mütemmin cüz gibi gören bir anlayış topluma din adına dayatıldığında bundan etkilenen herkes olmaktadır.

İlginç olan bu bakış açısının, pek çok alanda dinin gücünü kullanmak için dinin yerine geçen anlayıştan farklı olmamasıdır. Bir araştırmada beyan edildiği üzere Cumhuriyet Kemalist rejimi, reformlar vasıtasıyla ideal erkek ve kadın yurttaşlar oluşturmaya çalıştı. Geleneksel erkek egemen anlayışa ek olarak Türkiye Cumhuriyeti, modern tanımı altında kadın ve erkeğe atfedilen davranış ve değerleri tekziplendirerek “ideal yurttaş” yaratmayı amaçladı ve bu uğurda bir dizi reform gerçekleştirdi.³⁶

Kemalist reformlar kadını erkekle eşitlemek niyetiyle yola çıksa da aslında kadını erkek egemen söylemi etrafında şekillendirerek bir anlamda er-

³⁶ Ancak yurttaşlar kendi özgürlük ve egemenlik alanında hem geleneksel hem modern davranış ve değerleri ikisi bir arada kendilerine göre yorumlayarak hayata geçirdiler. Böylece tasavvur edilenin dışında kadınlık ve erkeklik halleri ortaya çıktı (Nil Mutluer, Türkiye’de Cinsiyet Hallerinin Sınırları, İçinde: Nil Mutluer, editör. *Cinsiyet Halleri Türkiye’de Toplumsal Cinsiyetin Kesişim Sınırları*, Varlık Yayınları, İstanbul 2008, s. 14)

kekleştiriyordu. Bu reformlarla cumhuriyet dönemi kadını resmî geçit törenlere, balolara ve iş hayatına katılımı ile simgeleştirilmiş olsa da kadınlık vurgusu cinsiyetsizlikle özdeşleştirildi. Bu cinsiyetsizlik giyim ve eğitim gibi birçok alanda örtük bir şekilde öne sürüldü. Çarşaf yerine kadının bedenini daha fazla açıkta bırakan, ancak bir yandan onu erkekleştiren çağdaş üniformamsı kıyafetler, örneğin tayyör³⁷ tavsiye edildi.³⁸

Cumhuriyet dönemi kitaplarını araştıran başka bir çalışma, eğitimin cumhuriyet kadroları tarafından modern Türkiye'nin yaratılmasındaki en önemli mekanizmalar tarafından görüldüğünü, resmî devlet politikaları ile tanımlandığını, kitaplarda ideal kadın ve ideal erkek orta sınıfın kadın ve erkeği olarak resmedildiğini ideal kadının, ideal erkeğe tabi ve onunla ortaklık içinde kurgulandığını ifade etmektedir.³⁹ Okuma kitapları ev işlerini anneliğin doğal bir unsuru olarak sunar ve annelikte ev kadınlığını eşleştirir. Günümüz Türkiye'sinde ideal olanın çok fazla değişmediğini gözlemlemek mümkündür. İdeal kadının bütünüün parçası dışında, ayrı bir varlığı söz konusu değildir. Bu bütün aile içinde yaşadığı toplum ya da ulus olabilir. Kadın her şeyden önce annedir ve ancak aile içinde tanımlanabilmektedir. İdeal kadın fedakârlığı ve hizmetleri sayesinde bütün parçalarını birbirine bağlayan bir köprü, bütünüün birliğini ve bölünmezliğini sağlayan bir unsur görevi görmektedir.⁴⁰

³⁷ Bu bakış açısının etkisi ile halen milyonlarca kişinin oyunun kadın milletvekilleri tayyör giyme mecburiyetindedir. Basit bir yönerge öyle bir katı alışkanlıkla içselleştirilmiştir ki, 2011 yılında engelli bir kadın milletvekili protez ayağını gösteren bir etekle yemin etmek durumunda kalmış, bu durumda bile pantolonu yasaklayan yönerge değişmemiştir.

³⁸ Modern dünya kadının tesettürden çıkmasını ve toplumsal hayata aktif olarak katılımını öngörse de bu bakış açısı kadını analık ve eşlik vazifeleri itibarı ile geleneksel rolleri tamamıyla değiştirerek örneğin erkeklere ev içi sorumluluk yükleyerek kadar ileri gitmedi. (Nil Mutluer, a.g.m., s. 19.) Aslında evin geçimine katkıda bulunmak için çalışan kadının evdeki ev içi sorumluluğunu azaltılmaması kadını iki şekilde ezilmesi ile sonuçlanmaktadır. Günümüz dünyasında erkeklerin düzenli bir geliri olan çalışan eş tercih etmelerine karşın, çocuk bakımı ve ev işleri konusunda paylaşımı tercih etmedikleri de bir gerçektir.

³⁹ Tuba Kancı, *Cumhuriyetin İlk Yıllarından Bu Günlere Ders Kitaplarında Kadınlık ve Erkeklik Kurguları* içinde: Nil Mutluer, editör. "Cinsiyet Halleri Türkiye'de Toplumsal Cinsiyetin Kesişim Sınırları", Varlık Yayınları, İstanbul 2008, s. 89.

⁴⁰ Bu nedenle ideal kadın tiplemesine uymayan başörtülü kadınlar dışlanmaktadır.

Bu durumda kadını biçimlendirmeye çalışan ve doğal olarak geri tepen bu anlayışın yerine yeni bir sistemin önerilmesi gerekmektedir. Zira belirtildiği üzere, kadın erkek rollerinin farklılıkları, sadece kadınların haklarını kullanmasını engellemekle kalmıyor. İslâm dışı kitleler tarafından İslâm'a atfedilmektedir. Dolayısıyla bu algıları kaldırmak hepimizin sorunu. Cinsiyetçiliğinin İslâm tarafından üretilen ya da onaylanan bir tavır olup olmadığını, İslâm'ın kadınların özgür varoluşlarını bireyselliklerini tanıyan ya da tanımayan bir din olup olmadığı açıklığa kavuşturulmak zorundayız.

Bu noktada "İslâm kadınları erkeklere yardımcı ve erkeklere tabi olarak mı konumlandırmıştır" sorusunun cevabını vermemiz gerekmektedir. Cevap "evetse" Müslüman kadınlar elbette ki buna uyacaklardır. İman ettiğimize göre "teslim olduk" demektir. Bu dini kabul ettiğimizde aynı zamanda dinin öngördüğü kuralları yerine getirme sözü verdik. Nefsimize ağır gelen hükümlere "bunlar artık geçerliliğini yitirdi" deme lüksümüz yoktur. Ancak eğer cevap "hayırsa" bu gün yaşananların peygamberimizin hayatında bir karşılığı yoksa bu durumda buna yönelik algıların değişmesi için çaba göstermek hepimizin borcudur.

Aksi durumda kadınlar ikincil bir varlık olarak kabul edildikçe, insanlar İslâm'dan uzaklaşıyor ve yitip giden kendi değerlerimiz oluyor. Zira sorunları yok farz ettiğimizde dinin doldurması gereken boşluğu bir taraftan hurafeler, diğer taraftan hurafelerden kaçan kişilerin kendi heva ve hevesleri ile doldurmaktadır. *Sonuçta kıyamete kadar geçerli olacak bir Kitaba sahibiz.* Bu noktada yapmamız gereken, bu kitabı ve kâinat kitabının rabbimin bizden beklediği şekilde okumamız ve *doğru olduğu için değil "geçmişten beri doğru olduğuna inanıldığı için"* uygulanan davranış kalıplarının değişmesi için mücadele etmektir.

Sonuç Yerine

Örneklerle açıklamaya çalışıldığı üzere, özellikle kadın konusunda yoğunlaşan sorunların dinden kaynaklanmadığını topluma anlatma görevimiz bulunmaktadır. İslâm'da kadın ve erkek birbirinin tamamlayıcısıdır, karşıtı değil. Kadın ve erkeğin farklı doğalara sahip olması, eşit haklara sahip olmadıklarını göstermemektedir. Farklı gereksinimleri olmaları, birinin diğerine tabi olduğu birinin ikincil olduğu anlamına gelmemektedir. Kadın ve erkek arasındaki farkın doğuştan olması, her iki cinsin biyolojik ve psikolojik açıdan farklı donanım ve özelliklere sahip olması, kadın ve erkekten bi-

rinin ötekine üstünlüğü ya da birinin daha aşağı olduğunun göstergesi değildir.

Kadın ve erkek rollerini, değişen toplumsal şartlar çerçevesinde, çeşitli toplumsal ve siyasal düzenlemelerle yeniden ele almak zorundayız. Bu bağlamda kadın ve erkek arasında sorumlulukların ve gelirin dağılımında adalet ve hakkaniyet esas olması için çaba göstermek hepimiz açısından önem arz etmektedir. Bu suretle umalım ki *"Mü'min erkek ve kadınlar birbirinin velisidirler, iyiliği emreder kötülükten men ederler, zekâtı verirler, Allah ve resulüne itaat ederler. İşte onlara Allah rahmet edecektir. Muhakkak ki Allah güçlüdür hâkimdir"*⁴¹ âyeti kerimesi hepimiz için yo gösterici olsun.

⁴¹ Tevbe 9/71.